

MINULOSŤ A SÚČASNOSŤ SLOVENSKEHO KNIHOVNÍCTVA

*Dušan Katuščák, Katedra knihovníctva a vedeckých informácií
FFUK Bratislava*

Úvod

Polstoročie, ktoré nás delí od roku prijatia prvého československého knižničného zákona v roku 1919 je vo formovaní slovenského knihovníctva príliš dlhý čas na to, aby sme si mohli trúfnuť na komplexnejší historický náčrt celého obdobia a všetkých podstatných faktov. Veľkým oblúkom prešlo knihovníctvo cez tri rozdielne zriadenia a politické režimy (prvá ČSR, Slovenská republika v rokoch 1938-1945, Československá (socialistická) republika 1948-1989). České a slovenské knihovníctvo sa od samého začiatku formovalo v európskom kultúrnom kontexte, a to aj napriek strate potrebných kontaktov s ním a so svetovým knihovníctvom v období 1948-1989. Bola to cesta, na ktorej sa knihovníctvo profilovalo ako svojbytný kultúrny a informačný systém, ako študijný a vedecký odbor. Na tejto ceste sa oddelilo knihovníctvo od osvetu a vnútorne sa diverzifikovalo, pokiaľ ide o druhy a typy knižníc, ich počty a výkony. Popri knihovníctve, žiaľ viac mimo neho než s ním, sa u nás profilovala vedecká dokumentácia, resp. oblasť vedeckých informácií. Bola to cesta od entuziazmu k profesionalite. Cesta od skromného vypožičiavania kníh k Internetu a World Wide Webu.

Slovenská knihovnícka komunita sa v posledných rokoch snaží vyrovnat s minulosťou a pokúša sa o kontinuitu v tom, čo bolo dobré, pričom sa inšpiruje aj globálnymi profesionálnymi tendenciami. Dokladom toho sú napríklad materiály z celoštátnej konferencie *Slovenské knihovníctvo v čase spoločenských premien a do roku 2000*, ktorá bola dňa 14. novembra 1994 v Bratislave, ďalej materiály z *1. slovenského knihovníckeho kongresu*, ktorý sa konal v Nitre 14.–15. mája 1996 a ktoré boli publikované v Bulletinu spolku slovenských knihovníkov za rok 1996 a naposledy materiály z celoslovenskej konferencie *Slovenské knižnice 97*, konanej v Sielnici 14.–15. októbra 1997 a publikované v Bulletinu spolku slovenských knihovníkov za rok 1997. Nazdávam sa, že tieto dokumenty ako súbor dostatočne vyčerpávajúco a objektívne zaznamenávajú stav slovenského knihovníctva i postoje knihovníkov k minulosti. Preto svoj referát zredukujem na niektoré všeobecnejšie aspekty problematiky.

Knižnice, štát a občania, kultúra, politika

Pri hodnotení uplynulých päťdesiatich rokov nie je vhodné zjednodušujúce hodnotenie ani čierno-biele videnie. Knižnice na jednej strane vždy fungujú v nejakom spoločensko-politickom a hospodárskom prostredí, na druhej strane však majú vlastnú, imanentnú vnútornú dynamiku fungovania a rozvoja. Zdrojom tejto dynamiky je civilizačný rozvoj a požiadavky používateľov služieb knižníc. Správanie štátu voči knižniciam a aktivita občanov vo vzťahu ku knižniciam, to sú asi v našich podmienkach najdôležitejšie faktory, vplývajúce na stav knihovníctva. Objektívna tendencia *informatizácie sveta a demokratizácia výmeny informácií* v globálnom meradle je faktor, ktorý sa v zásade prenáša do národných knižničných systémov, a to v zásade bez ohľadu na spoločensko-politické a hospodárske zriadenie. To je však tendencia vonkajšia. Pred päťdesiatimi rokmi knihovníctvo v rámci osvety rástlo pod tlakom komúnit a bolo výsledkom aktivity občanov. Štát osvetovú a vzdelávaciu potrebu občanov potvrdil zákonom. Obdobiu socialistického knihovníctva možno vyčítať všeličo. Určite však nie to, že štát knižnice zanedbávalo. Čo však možno považovať za vyslovene negatívne dedičstvo socialistickej epochy je *štátom vypestovaný pasívny občan*. Občan sa nemusel starať o to, či knižnice fungujú a odkiaľ na to berú prostriedky. Knižnice boli oficiálnymi nástrojmi ideologického pôsobenia. Občania boli objektom tohto pôsobenia a v podstate si na túto príjemnú pozíciu zvykli. Po strate puncu oficiality knižnice zneisteli. Ocitli sa v postavení, v ktorom tápajú, hľadajú, usilujú sa o holú existenciu. Prestala existovať jedna línia a bývalé „istoty“ sa stratili. Niektorým knižniciam sa darí fungovať v nových podmienkach, iné sa stratili alebo sa usilujú o prinavrátenie stratených čias štátneho paternalizmu.

Otázka vzťahu štátu ku knižniciam sa nedá odbaviť v demokratickej spoločnosti mávnutím ruky. Problém je v tom, že naša ústava garantuje *právo občanov na informácie a na vzdelanie*. Na ústavu by teda logicky mala nadväzovať legislatíva, ktorá toto právo občanov takpovediac *operacionalizuje*. Zákonmi by teda bolo potrebné zabezpečiť právo na informácie a vzdelanie prostredníctvom knižníc, ktoré sú bezpochyby dôležité ako informačné a vzdelávacie inštitúcie. Žiaľ, otázka práva na informácie sa u nás zredukovala na vzťah štátu k nástrojom *masovej komunikácie* – tlače, rozhlasu a televízie, resp. na ich politické ovládanie. Knižnice sú úplne mimo záujmu politických a legislatívnych programov. Ak teda ústava garantuje právo na informácie otázka znie tak, prečo sa občan tohto práva nedomáha. Prečo občan nevyvíja tlak na štát, na orgány štátnej správy a miestne samosprávy, aby mal k dispozícii knižničné a informačné zdroje. Prečo sa u poslancov nedomáha, aby jeho knižnica mala dostatok novej literatúry, príjemné prostredie, prístup na Internet a pod? Príčiny tohto stavu vidím práve v občianskej pasivite, ktorú v nás vypestoval minulý režim.

Akékoľvek geniálne odborné iniciatívy a vízie knihovníkov vo vnútri knihovníckej komunity sú stratené bez účinnej a konkrétnej podpory a aktivity občanov.

Knížnice, knihovníctvo sa spravidla vynechávajú z úvah o *kultúre*. Informatizácia spoločnosti, ktorá je pre nás nevyhnutnou perspektívou sa dokonca za súčasť kultúry vôbec nepovažuje, hoci sama je príznakom novej podoby kultúry a novej kvality života. Daná problematika sa nedostala do volebných programov politických strán a pre súčasnú situáciu v tejto oblasti je charakteristické, že je na periférii záujmu politiky i širšej verejnosti, vydaná na pospas voluntarizmu, nezodpovedného experimentovaniu a administratívnym reformám. Vo vzťahu ku knižniciam u nás štátny paternalizmus vystriedala arogantná nekompetentnosť a klientizmus. V čase politicky motivovaných kádrových zmien vo funkciách na okresných, mestských a obecných úrovniach sa dokonca z úst vzdelaných ľudí ozývalo, že kádrové zmeny sa uskutočňujú od „prednostov okresných“ úradov až po „riaditeľov knižníc“. Teda - riaditeľov knižníc - ako predstaviteľov niečoho, čo je na „konci“, na „okrají“, čo takpovediac „nestojí za reč“. Takýto obraz knihovníctva svedčí o našej celkovej biede a má zrejme hlbšie korene. V civilizovaných a kultúrnych krajinách sú na kvalifikované riadenie a nezávislé rozhodovanie potrebné poznatky a informácie. Bránou k poznatkom a informáciám sú knižnice. Lenže, „na Slovensku je to tak“. Pre rozhodovaciú, podnikateľskú, hospodársku a najmä politickú sféru sú dôležitejšie neformálne informácie (kto, s kým, za koľko, odkiaľ vierťor fúka...), ako komplexné informácie, ktoré by umožnili lepšie riadenie a kvalifikované rozhodovanie.

Formovanie knižničného systému

Pojem knižničný systém

Knížničná a informačná veda tvorí teoretický a metodologický základ všetkých dokumentačných disciplín. Aj preto nie je vhodné, aby sa činnosť napríklad verejných knižníc redukovala na osvetové funkcie, ktoré sú z hľadiska knihovníctva len okrajové. Osveta, na rozdiel od knihovníctva, nie je ani vedecký ani študijný odbor. Prakticky je teda neprijateľné podriaďovať omnoho komplexnejší systém, ktorým je knihovníctvo, praktickej osvetovej zložke (RKC). Zdá sa, že osвета hľadá svoju náplň a nachádza ju v tom, že sa skrýva za iné odbory a činnosti, napríklad za knihovníctvo. Máme niekedy pocit, že osвета je schopná bojovať o svoju záchranu do posledného knihovníka. Treba tiež zobrať do úvahy, že knihovníctvo má životne dôležité väzby na rozvoj informačných technológií, medzinárodnú štandardizáciu a že je denodenne povinné zabezpečovať transfer informácií pre používateľov z vlastnej krajiny.

Ťažiskovým pojmom knižničnej a informačnej vedy je pojem *knižničný systém*.

Pojem *knižničný systém*, sa vzťahuje na abstraktný homomorfný model jednej knižnice alebo určitého súboru knižníc ako reálnych objektov, pričom ich dominantným globálnym cieľom je poskytovanie knižničných služieb viazúcich sa na tlačene dokumenty (monografie, seriály, hudobniny, špeciálne dokumenty a pod.) alebo iné médiá.

Medzi knižničné *služby* jednej knižnice alebo viacerých knižníc patrí napr. individuálna práca s čitateľom, propagácia literatúry a dokumentov, vypožičiavanie dokumentov zo skladov alebo fondov, ktoré sú otvorene prístupné, ďalej služby v študovniach, medziknižničná výpožičná služba, vyhotovovanie kópií dokumentov, bibliografické služby a pod.

Vzhľadom na rastúci počet dokumentov fixovaných na iných médiách, než je tradičný papier, vznikajú pomerne rýchlo tzv. médiatéky a ich zoskupenia. Pojem *mediatéka* možno z funkčného hľadiska považovať za synonymum knižnice informačného typu a za prvok knižničného systému. Ak hovoríme o *abstraktnom homomorfnom modeli*, máme na mysli zjednodušený obraz jednej knižnice alebo niekoľkých knižníc, ktoré interpretujeme ako *systémy*. V praxi sa často stáva, že jednotlivú knižnicu alebo súbor knižníc potrebujeme lepšie spoznať, aby sme v nich mohli uskutočniť nejaké zmeny. Môže ísť o situácie, keď potrebujeme zlepšiť riadenie knižnice, optimalizovať spracovateľské procesy, zlepšiť služby knižnice, zaviesť v knižnici informačnú technológiu a pod. V takýchto prípadoch spravidla musíme skúmať a popísať systémové vlastnosti knižnice alebo knižníc ako konkrétneho reálneho objektu. Toto skúmanie a popisovanie nám umožňuje najlepšie systémový prístup, ktorý predstavuje súhrn metodických prostriedkov dovoľujúci konštrukciu takeho systémového modelu (obrazu) objektu, ktorý bude z hľadiska konkrétnych cieľov dostatočný.

Mali by sme rozlišovať medzi *knižnicou* ako *reálnym objektom* a *knižnicou* (knižnicami) ako systémom. Pojem knižničný systém sa môže vzťahovať na jednotlivú knižnicu (systém knižnice) alebo na určitú množinu knižníc (systém knižníc). V oboch prípadoch možno knižničný systém považovať za druh spoločenského informačného systému. Jeho vonkajším cieľom je poskytovať knižničné a informačné služby. Ide o otvorený a dynamický systém, ktorý má typické systémové väzby, vstupy, výstupy, globálne i čiastkové ciele a ktorý sa mení v čase. - Niekedy sa pojmom knižničný systém nevhodne označuje softvér používaný v automatizovanom systéme knižnice. Pojem knižničný systém možno zaradiť medzi základné pojmy knižničnej a informačnej vedy, v ktorej sa začal používať s prenikaním aplikácií systémových teórií a kybernetiky začiatkom 60. r. do rôznych disciplín.

Z hľadiska informatizácie spoločnosti patria knižničný systém do oblasti (verejných) informačných služieb. Ak sa pojem knižničný systém vzťahuje na systém knižnice, týka sa spravidla viac jej vnútornej organizačnej a funkčnej

štruktúry (knížničné fondy, knížničné katalógy, knížničné služby, organizácia a riadenie knižnice, bibliografická činnosť) ako jej spoločenských funkcií (kultúrna, osvetová a informačná funkcia).

V procese poznávania a modelovania knižnice ako objektu možno jednotlivé prvky štruktúry knižnice interpretovať pri zvolení príslušnej rozlišovacej úrovne ako relatívne samostatné subobjekty alebo subsystémy. Potom možno hovoriť o systéme knížničných fondov, systéme knížničných katalógov, systéme knížničných služieb, systéme riadenia knižnice, bibliografickom systéme a pod. Ak sa pojem knížničný systém týka systému knižníc, rozumie sa ním určitá množina knižníc, ktorý má spoločné hlavné úlohy a princípy činnosti a ktoré fungujú ako jeden viacstupňový celok v rámci krajiny, regiónu alebo oblasti ľudskej činnosti. V tomto význame je pojem knížničný systém v knihovníctve najrozšírenejší.

V našej knihovníckej literatúre bol zaužívaný na pomenovanie množiny knižníc na národnej úrovni pojem *knižničná sústava*. Rozumel sa ním súhrn knížničných objektov ako častí (zložiek), ktoré sú v určitých vzájomných vzťahoch. V odbornom kontexte je pojem *knižničná sústava* prekonaný a nepresný a vhodné je nahradiť ho pojmom *knižničný systém*. Používanie pojmu „sústava“ je intuitívne pomenovanie istého, len veľmi rámcovo určeného súboru objektov, neopiera sa o žiadnu teóriu a je preložitelný do iných jazykov vlastne len ako systém.

Okrem toho, pojem sústava je vedľajším produktom ideologického boja dogmatických marxistov proti vedeckým metodológiám, ktoré sú u nás známe ako *vedecký štrukturalizmus* a ktoré sa rozvíjali od tridsiatych rokov v slovenskej vede. Boj proti štrukturalizmu vymazával používanie termínov *systém, štruktúra* apod. zo slovníka slovenskej vedy.

Náčrt vývoja

Slovenské knižnice prešli v priebehu svojho vývoja prirodzeným procesom diferenciacie a integrácie. Korene neskoršieho knížničného systému siahajú do obdobia začiatkov knižnej kultúry, späť u nás s christianizáciou územia, základom staroslovanského písomníctva v 9. stor. a do obdobia latinskej kultúry v 13. a 14. stor., kedy sa knižná kultúra a knižnice začali formovať pri cirkevných inštitúciách. Knižnice sa až do začiatku 20. stor. vyvíjali pomerne autonómne, živelne a podľa konkrétnych podmienok. Prvky premysleného systému riadenia knižníc sa objavujú najprv v Čechách. Tieto snahy vyjadroval knížničný zákon z r. 1919, ktorý platil aj pre nás. Na Slovensku do r. 1925 sa organizácia verejných ľudových knižníc opierala o dobrovoľnú starostlivosť dopĺňovanú štátnou pomocou. Začali sa formovať špecifické skupiny knižníc (obecné, mestské, spolkové, roľníckych besied, Sokola, Matice slovenskej, RTJ, kočovné, nemocničné väzenské a i.). Začal sa tvoriť knížničný systém Vykonávacími predpismi (z 30. jan. 1925) ku knížničnému zákonu z r.

1919 boli stanovené spoločenské ciele systému (šírenie osvety, poznania). Verejné knižnice sa mali zriadiť vo všetkých obciach Slovenska. Bol teda určený rozsah a pôsobnosť systému. Začala sa organizovaná regulácia dopĺňovania knižničných fondov (Výpravňa kníh v Matici slovenskej, Komisia pre výber čítania do slovenských knižníc, Seznam knih, vhodných do verejnej knihovny obecni).

Jednota či kompaktnosť systému sa začala zabezpečovať odbornou metodickou činnosťou (Príručka pro správu knihoven venkovských), ktorej cieľom bola unifikácia knižničných procesov so zreteľom na mnoho knižníc rovnakého typu. Knižnice boli povinné viesť miestny zoznam, prírastkový zoznam, menný zoznam, pokladničnú knihu, výpožičný poriadok tak, aby bolo možné vyhotovovať štatistické prehľady. Vznikli knižničné rady, knižničné odbory, knižniční referenti a bol zorganizovaný štátny dozor nad knižnicami. Uvedené iniciatívy a vlastnosti knižníc po r. 1919 a najmä po r. 1925 nás oprávňujú hovoriť o vzniku knižničného systému na národnej úrovni, i keď v tom čase neboli k dispozícii systémové teórie, ktoré by dovoľovali exaktné modelovanie daného sociálneho objektu a javu.

Model Jednotnej sústavy knižníc 1959–1989

Uvedomejšie a profesionálne prepracovanejšie systémové snahy o formovanie knižničný systém pozorujeme koncom 50. rokov. Vtedy sa objavuje pojem *jednotná sústava knižníc* a vyjadruje snahu o dovŕšenie formovania súboru inštitúcií do relatívne uzavretého celku s vnútorným funkčným usporiadaním. Právnou normou o jednotnej sústave knižníc je *Knižničný zákon* č. 53 z r. 1959, ktorý kodifikoval systém knižníc na štátnej resp. národnej úrovni. JSK sa považuje aj za systém systémov. Prvkami tohto systému sú knižničné siete, ktoré možno posudzovať ako relatívne samostatné systémy.

Knižničný systém v zmysle zákona z r. 1959 pozostával z týchto knižničných sietí: ľudové knižnice, štátne vedecké knižnice, školské knižnice, vysokoškolské knižnice, knižnice múzeí, galérií, archívov a ústavov pamiatkovej starostlivosti a ochrany prírody, odborárske knižnice, knižnice zložiek Národného frontu, technické knižnice, pôdohospodárske knižnice, knižnice ústavov Slovenskej akadémie vied, knižnice ostatných vedeckých a výskumných ústavov, knižnice výskumných zdravotníckych ústavov a zariadení, administratívno-ekonomické knižnice, knižnice ozbrojených síl. Na čele jednotlivých sietí boli ústredné knižnice a na čele celej JSK bola Matica slovenská.

Pre etapu JSK bol charakteristický pokus o definovanie a realizáciu funkčných parametrov a cieľov systému. Išlo najmä o tieto funkcie: 1. medziknižničná výpožičná služba, 2. spolupráca v bibliografickej a informačnej činnosti, 3. kooperácia v dopĺňovaní fondov, 4. centralizácia v spracúvaní fondov (ústredná katalogizácia, dokumnetácia a pod.), 5. štandardizácia a normalizácia knižničnej techniky, 6. centralizácia evidencie činnosti (štatistiky, kvalitatívne rozbery, prehľady pracovníkov a materiálnych podmienok), 7. koordinácia perspektívnych plánov činnosti a rozvoja knižníc, 8. jednotný systém výchovy odborných pracovníkov pre knižnice, bibliografiu a strediská vedeckých informácií, 9. centralizácia výstavby knižníc a výroby typizovaného nábytku a technických pomôcok pre knižnice, 10. jednotný systém metodickej pomoci a s ním súvisiaca koordinácia teoretických prác počnúc dokumentáciou a končiac uplatnením najpokrokovejších domácich i zahraničných skúseností. Základným nástrojom riadenia systému sa stal jednotný systém metodickej pomoci.

Zo systémového hľadiska mala JSK ako reálny systém nevýrazné základné systémové vlastnosti, medzi ktoré patrí celosťnosť, zviazanosť, organizovanosť a integračné vlastnosti. Mnoho systémových prvkov a tendencií JSK však možno použiť v ďalšom dotváraní národného knižnično-informačného systému.

Knižnice JSK sa zameriavali najmä na *masové verejné informačné služby* a neboli schopné uspokojovať *potreby hospodárskej sféry a špeciálnych používateľov*. Preto, najmä v sedemdesiatych rokoch nastal rozmach tzv. sústavy VTEI. Vznikol systém *odvetvových, odborových a základných stredísk VTEI*

s ústrednými informačnými inštitúciami. Boli napojené na rezortné a odborové úlohy plánu technického a ekonomického rozvoja a základného výskumu, financovaného štátom. Bol to hierarchicky usporiadaný systém vedeckých, technických a ekonomických a celý bol financovaný štátom.

Pre obdobie JSK v menšej miere aj pre obdobie existencie sústavy VTEI bola charakteristická snaha o administratívnu centralizáciu, unifikáciu, formálnu i obsahovú jednotu ako aj výrazný ideologický nátlak ako mimoprofesionálny a determinujúci faktor, čo možno považovať za jednu z príčin rozpadu JSK po roku 1989. Vo VTEI bolo evidentné napríklad úsilie kontrolovať a regulovať prístup do zahraničných databázových centier. Zo systémového hľadiska mali JSK a sústava VTEI ako reálne systém nevýrazné základné systémové vlastnosti, medzi ktoré patrí celosťnosť, zviazanosť, organizovanosť a integračné vlastnosti.

Ďalšou etapou formovania knižničného systémna Slovensku, ktorú treba vidieť ako pokračovanie doterajšieho vývoja, bude pravdepodobne etapa *integrovaného knižnično-informačného systému*, pre ktoré je charakteristická snaha o účelnú decentralizáciu, integráciu, výkonnú kooperáciu (vznik a pôsobenie kooperačných združení knižníc), koordináciu, výrazné uplatnenie informačnej techniky a technológie, využitie komunikačných prostriedkov s cieľom zefektívniť knižnično-informačné služby.

Otvorená je pre niekoho možno otázka *paralelnosti knižničnej a informačnej sústavy*. Inými slovami ide o otázku, či sa má aj v budúcnosti tvoriť *dvojkoľajný* národný knižničný systém v ktorom bude relatívne izolovane fungovať *knižničný systém* (pokračovanie línie JSK) a *informačný systém* (pokračovanie línie sústavy VTEI). Nazdávame sa, že táto otázka už nemá opodstatnenie. Národný knižničný systém by mal mať takú organizačnú a funkčnú štruktúru, aby bol schopný efektívne uspokojovať všetky knižničné a informačné potreby čitateľov, používateľov, zákazníkov, klientov. Obidve línie sú prirodzene integrované informačnou technológiou.

Treba zdôrazniť, že knihovníctvo veľmi rýchlo mení svoju tvár a prispôbuje sa novým podmienkam pokiaľ ide o *nové druhy dokumentov*, *nové komunikačné možnosti* a požiadavky na nové služby. Dôležité je, aby si aj naše knihovníctvo čo najskôr osvojilo metódy a formy modernej knižničnej práce, ktorá sa čoraz viac *informatizuje*. Knihovníctvo je schopné zabezpečiť uspokojovanie aj tých najzložitejších informačných požiadaviek. Konvergenca *World Wide Webu* s knižnicami si vyžaduje, aby *Internet bol v každej knižnici*. Paralelnosť knihovnícko-informačnej sústavy už možno považovať za *anachronizmus*. Skôr sa treba usilovať o formovanie moderného NKS SR založeného na decentralizácii, kooperácii, intergrácii, komunikácii a riešení predmetov spoločného záujmu konsenzom všetkých zúčastnených subjektov.

Alternatívny model národného knižničného systému SR

Schéma vyjadruje decentralizovaný model usporiadania národného knižničného systému (NKS). Nepočíta sa v ňom s centrálnym riadením jednou organizáciou. Počíta sa s tým, že NKS je riadené *riadiacim grémiom*, ktoré pripravuje koncepčné a organizačné návrhy pre ústredný orgán štátnej správy, stanovuje priority a rieši podmienky *kooperácie, integrácie, štandardizácie a informatizácie* NKS. Model počíta s tým, že ústredná štátna knižnica bude zabezpečovať *operatívne* výkon odborného metodického usmerňovania s využitím potenciálu knižníc.

Návrh predpokladá, že systémy *univerzálnych vedeckých knižníc, špeciálnych vedeckých knižníc, špeciálnych knižníc, akademických knižníc a verejných knižníc budú mať svojich zástupcov v riadiacom grémiu*, ktoré bude koncepčne riadiť národný knižničný systém a so zreteľom na vzájomnú výhodnosť *formovať národnú knižnično-informačnú politiku*. Možno by bolo vhodné, aby fungovali aj *riadiace grémiá jednotlivých uvedených systémov*. V *riadiacom grémiu na národnej úrovni* by mali byť predstavitelia *hlavných systémov* a predstavitelia *veľkých podsystémov*. Napríklad v systéme špeciálnych knižníc by mali byť v riadiacom grémiu aj predstavitelia firemných knižníc.

Tento model predpokladá, že knižnice sa navzájom potrebujú, že sú odkázané na kooperáciu a že je účelné akceptovať určité spoločné zásady a štandardy, ktoré uľahčia a zefektívnia kooperáciu. Práve tieto zásadné oblasti kooperácie a konkrétne podmienky by mali byť predmetom pozornosti riadiaceho grémiu národného knižničného systému, prípadne grémií jednotlivých podsystémov. Konkrétnou úlohou by mohlo byť napríklad rozhodnúť o konkrétnych štandardoch, ktoré sa majú prijať pre národný knižnično-informačný systém zo zoznamu štandardov prijatých pre štátny informačný systém.

Modelovanie knižničného systému si vyžaduje zohľadniť aj progresívne koncepcie, ktoré na svete existujú a sú s veľkou pravdepodobnosťou perspektívne. Medzi takéto koncepcie patrí napríklad projekt *univerzálnej knižnice*. Je to projekt Carnegie Mellon University in Pittsburgh, Pennsylvania (USA). Cieľom projektu je spustiť celosvetové hnutie, ktoré je zamerané na to, aby všetky autorizované diela boli bezplatne cez *Internet a World Wide Web* dostupné každému, vždy a všade. Je to hlavná iniciatíva v tvorbe digitálnej knižnice, ktorá je technicky uskutočniteľná, realistická a ekonomicky prijateľná.